

NORDISKA MUSEET

ExA: N.M:s vägledn
1986

ALBANSK FOLKKONST

i Nordiska museet 13.11 1986 - 6.1 1987

De utställda föremålen kommer från Albanska Vetenskapsakademiens Folkloristiska Institut i Tirana.

Utställningen innehåller traditionell albansk folkkonst med tonvikt på textilier, silver och skulpterat trä.

Textilierna omfattar dräkter och dräktdelar från olika regioner av landet och i sin stora formriktedom avspeglar de det mångfacetterade landskapet och olika kulturyttringar ur skilda ekonomiska förutsättningar.

I det lilla Albanien, stort som Småland, finns ett hundratal olika kvinnodräkter. En, "xhubleta", har anor från antiken. Dräkten var då vanlig runt Medelhavets östra delar och känns igen i den kretensiska ormgudinnans dräkt. Numera finns denna illyriska dräkttyp kvar endast i trakten kring Shkodër i den bergiga, norra delen av Albanien.

De flesta dräkterna har sitt ursprung i agrar miljö, men flera kvinnodräkter visar urbana drag t ex de guldbroderade sammetsdräkterna från centrala Albanien.

Det stora flertalet albanska dräkter är präglade av den inhemska kulturen, men några har också starka orientaliska drag, t ex kvinnodräkten med puffbyxor. Från området kring Tirana i centrala Albanien kommer en drömligt vacker, vit kvinnodräkt med pärlbroderade puffbyxor och överdel av skimrande silver. Byxornas enorma vidd hålls vanligtvis in av ett silverbroderat tygstycke kring livet, men använd som brudklänning tillåts dräktens tygmassor falla ut till ett vackert släp att bäras av brudnabbet.

Männens dräkttyper är inte fullt lika talrika; utan används inom större geografiska områden. En mansdräkt som är typisk för stora delar av Balkan är "fustanella", den vida, veckade vita kjolen. För den oinvidge ter den sig likartad inom hela området, men detaljerna skiljer den ena milsvitt från den andra.

Geom fustanellans längd - lång i norra, kort i södra Albanien - och med olika accessoarer, t ex hängslen av olika färger, visar ägaren var han hör hemma. En

extremt veckrik fustanella avslöjar att bäraren är förmögen. Välstånd kan också avläsas i jackans broderier - äkta guld för de välsituerade, imiterat för övriga. I allmänhet är fustanellan vit, men den förekommer även i svart. Att få bära svart fustanella är en ära som tillkommer dem som gjort stora nationella insatser.

Herdedräkten från Labëria i södra Albanien är anslående. Den är tillverkad av ofärgad ull och visar upp en bred skala av grå, vita och bruna toner som är naturens lek med materialen. Herden bär en stor, fårapälsliknande cape av vävt ylle, som visar hur dräkten anpassats till arbetsförhållanden: den är tung att bära, men är outhärlig under kalla nätter utomhus med fårahjorden.

Från landets egna silkesodlingar och väverier kommer skimrande luftigt siden i ljuvliga färger. Tygerna används i folkdräkterna till skjortor, schalar och schalletter, ofta med silverbroderier, som ytterligare förhöjer det skira intrycket.

Dock är det fåraskötseln och ullberedningen som haft den största betydelsen för landsbygdens välstånd och kultur. Ullhanteringen har givit Albanien en stor skatt av vävda och knutna mattor, överkast mm i starka färger. Tre viktiga områden för framställning av mattor är Kukes i norr, Tirana i centrum samt Korça och Labëria i syd. De albanska mattorna visar upp en folkloristisk färgprakt med motiv av växter och djur i geometriska och stiliserade mönster. Omtyckta är de mycket gamla motiven: sol, måne, flod, berg, fågel, plog, skära etc som uttryck för människans förhållande till natur och arbete. Krukan, koppen och brickan är vanliga motiv, som alla symboliserar den berömda albanska gästfriheten. I Kukes föredrar man asymmetriska kompositioner, medan symmetri överväger i de övriga områdena. De oftast förekommande färgerna är svart, vitt, rött, brunt och gult. Fram till 1800-talets mitt - i Albanien såväl som i andra länder - tillverkades färgerna ur olika färgavgivande ämnen i naturen vilket gav mattorna från de olika områdena ytterligare en speciell prägel beroende på varifrån och ur vilket ämne färgen utvunnits.

Landet är rikt på mineraler. Guld, silver och koppar arbetas till smycken, broderier och vapen som tillhör till dräkterna. Området öster om Tirana är välkänt för sina silververkstäder där skickliga hantverkare förfärdigar föremål i den arbetskrävande men spetslikt skira filigrantekniken.

Under 1700- och 1800-talen framställdes vackert skulpterat trä, varav mycket finns bevarat idag. I Permet-Konicë i sydöstra Albanien tillverkades framförallt ikonostaser, dvs den trävägg som i grekisk-ortodoxa kyrkor skiljer koret från det övriga kyrkorummet. Kännetecknande för Dibras konst är den mycket djupa reliefen, ca 10 cm, samt att man använde sig av mytologiska motiv i symmetrisk uppställning.

I norr spelade Dibra en viktig roll när det gällde skulpterat trä för profant bruk. I de traditionella bostäderna lägger man märke till den omsorg som ägnades inredningen av gästrummet, eller sällskapsrummet som vi skulle kalla det. Förutom mjuka, inbjudande divaner pryddes rummet med skåp, paneler och hela väggfält av skulpterat trä. Även taken var rikt dekorerade med samma material. Utmärkande för Dibras alster är de återkommande blomstermotiven och symboliken kring gästfriheten, vilken oftast är representerad av en vas eller kruka. Reliefen är något lägre än i den religiösa konsten.

Bérat i centrala Albanien är också berömt för skulpterat trä. Beläget mitt emellan de två tidigare nämnda orterna har man också influerats från båda håll. I Bérat tillverkade man framför allt tak, både för religiöst och profant bruk, i en mycket låg relief.

1986-11-13

Kersti Wikström

NORDISKA MUSEET

ALBANSK FOLKKONST

Första rummet

Fragment av tak. Två delar. Skulpterat trä. Berat.
Två skåpdörrar. Skuret trä. Shkodër. 1700-talets slut.
Delar av ikonostas. Skulpterat trä. Përmet.

I monter Från vänster, uppiifrån och ned:

Bröstsmycke, silver, för mansdräkt. Gjakovë, Jugoslavien.
Bröstsmycke, silver, för mansdräkt. Tiranë.
Hängsmycke, silver, för mansbälte. Berishë, Puke.
Flaska för vapenfett, silver. Elbasan.
Kartusch för pistol, silver. Gjirokastër.
Kartusch för pistol, silver. Vlorë.
Kartusch i kraftig kedja, silver. Berat.
Flaska för vapenfett, silver. Berat.
Två laddstakar för pistol. Elbasan o Përmet.
Sex pistoler av silver och förgyllt silver. Från Diber, Elbasan, Berat, Shkodër och Korçë.

Fyra skrin av silver. Filigranteknik. Samtliga från Tirana.
Cigarettmunstycke, silver och bärnsten. Picren, Jugoslavien.
Cigarettmunstycke, silver och bärnsten. Tiranë.
Dubbelflöjt. Brataj, Vlorë.
Dubbelflöjt. Gjirokastër.
"Cifteli" tvåsträngat musikinstrument. Bajram Curri.
"Lahutë". Ensträngat instrument med stråke. Bajram Curri.

Andra rummet

På väggen en matta, kelim, från Korçë. Mönstret är typiskt för trakten och visar stiliserade moskeer med vaksamma tappar. I Albanien hänger mattor vanligen ej på väggen, utan ligger utbredda på golvet.

Framför mattan en herde i typisk dräkt från Labëria, Vlorë, södra Albanien. Bredvid herden ett överkast av ylle, Korçë.

I tornetÖverst:

Skjorta, bomull. Shkodër.

Schal, bomull. Shkodër.

Schal, bomull. Tiranë.

På mittstången:

Huvudduk, bomull. Peje, Jugoslavien.

Överkast, ylle. Labëria, Vlorë.

Strumpor, ylle. Qerret, Puke.

Strumpor, ylle.

Förkläde, bomull. Zadrimë, Shkodër.

Såkorg. Berat.

På ena glaset:

Förkläde med fransar, ylle. Xhuxhe, Mirditë. (Det större.)

Förkläde med fransar, ylle. Kurbnesch, Mirditë.

Strumpor, ylle. Finiq, Sarandë.

Strumpor, ylle. Elbasan.

Korg, skuret trä. Shkodër.

Korg, halm. Pogradec.

Vattenkanna, laggat och skuret trä. Elbasan.

På andra glaset:

Sängöverkast, ylle. Korçë.

Strumpor, ylle. Tropojë, Bajram Curri. (Stående.)

Strumpskaft, ylle och bomull. Çuke, Sarandë.

Fyra ullfästen för handspinning, skuret trä. Tepelenë, Kolonjë, Labërie, Vlorë samt Junik i Jugoslavien.

I luften:

Matta, kelim, av ylle. Pejë, Jugoslavien.

Tredje rummetÖver muren:

Matta, kelim, av ylle. Korçë. I bården det för Korçë typiska "moskémönstret".

Matta, kelim, av ylle. Korçë.

På stegen: Uppifrån och ned

Gardin, bomull. En av tre delar. Zadrimë, Shkodër.

Väska med tofsar, ylle. Elbasan.

Förkläde av ylle. Bicaj, Kukës.

Överkast för barnvagg, ylle. Ränder och stiliserade figurer. Korçë.

Väska, ylle och linne. Mamuras, Krujë.

Handduk, bomull. Tiranë.

Dynöverdrag, ylle. Has, Kukës.

Väska, ylle. Mokra, Pogradec.

Förkläde, broderat med ylle och ylleganser. Finiq, Sarandë.

På podiet:

Kvinnodräkt från Zadrimë-Shkodër i norra Albanien. (Ljus dräkt med rutigt förkläde.)

Kvinnodräkt från Drenicë i Jugoslavien. (Ljus dräkt med geometriskt mönster i förklädet.)

Kvinnodräkt från Malsie-Madhe, Shkodër i norra Albanien. Dräkttypen, en s k xhubleta, är den äldsta i Albanien och har anor från antiken. Då fanns denna typ av dräkt runt Östra medelhavet, men nu finns den endast kvar i trakterna kring Shkodër. (Mörk dräkt med utställd kjol, rikt broderad med bl a glaspärlor.)

Kvinnodräkt från Tropojë, Bajram Curri i nordligaste Albanien. (Plisserad kjol.)

Kvinnodräkt från Korçë i syd-östra Albanien. (Mörk dräkt med rött förkläde.)

Matta, kelim, av ylle. Tiranë.

Bälte med tofsar, ylle. Orosh, Mirditë.

Bälte, ylle. Tiranë.

Sockor, ylle.

Förkläde, ylle. Lume, Kukës.

"Prapanik", förkläde av ylle, broderat med guld- och silvertråd. Denna typ av "förkläde" är avsett att bäras baktill. Gjakovë, Jugoslavien.

"Kerdhokël", brett bälte av broderat ylle. Även denna dräkt-del är avsedd att bäras baktill. Från Qelëz, Puke.

Strumpor, ylle. Sovjan, Korçë.

Fjärde rummet

I luften - delar av kvinnodräkter. Från vänster:

Mantel, guldbroderad med s k drakmönster. Peje, Jugoslavien.

Mantel, guldbroderad. Elbasan.

Jacka, guldbroderad. Berat.

Väst, guldbroderad. Berat.

Väst, guldbroderad. Berat.

Väst, guldbroderad. Dragobi, Trapojë, Bajram Curri.

Mantel, broderad i rött och svart. Shkodër.

Kort jacka, guldbroderad mot svart sammet.

Öppna ärmar. Elbasan.

Kort jacka, guldbroderad mot röd sammet. Gjirokastër.

Tofflor, guldbroderade mot svart sammet. Dukagjin, Shkodër.

På podiet:

Kvinnodräkt, guldbroderad mot lila sammet. Berat. Södra delen av centrala Albanien.

Skjorta, bomull. Tiranë.

Skjorta, siden. Korçë.

Matta. Luma, Kukës.

Schal, siden. Tiranë.

Tofflor, guld- och silverbroderier på ylle. Rugova, Jugoslavien.

Behållare för vin. Trä. Permet.

Femte rummetÖver muren:

Dubbelväska, ylle, dekorerad med den nationella dubbelörnen. Denna typ av väska används dels vid klövjning över hästrygg, dels för att bära över axlarna - en påse fram och en bak. Picar, Gjirokastër.

Tygstycke, bomull, gulrandigt. Tiranë.

Dynöverdrag, ylle. Has, Kukës.

Sängöverkast, ylle. Has, Kukës.

Dynöverdrag, ylle. Has, Kukës.

Sängöverkast, ylle. Has, Kukës.

På stegen uppifrån och ned:

Huvudduk, råsilke. Zadrimë, Shkodër.

Portmonnä, stickat silke. Shkodër.

Portmonnä, stickat silke. Shkodër.

Väska med tofsar och fransar, ylle. Elbasan.

Förkläde, siden. Prizren, Jugoslavien.

Huvudduk, bomull. Shtermen, Elbasan.

Huvudduk, råsidan. Prizren, Jugoslavien.

Handduk, bomull. Zadrimë, Shkodër.

Överkast för barnvagg, ylle. Lume, Kukës.

På podiet

Kvinnodräkt från Lunxhëria, Gjirokastër i södra Albanien.

Mansdräkt från norra Albanien. "Fustanella" den veckade vita kjolen, är allmän över stora delar av Balkan, men dräkten kan med hjälp av olika kännetecken ganska lätt särskiljas. Den relativt långa kjolen visar t ex att denna dräkt hör hemma i norra Albanien.

Mansdräkt från norra Albanien. Jackan med guldbroderierna förekommer i flera färger: Svart är vanligt, rött markerar välstånd. Byxorna av grov vadmal är relativt ofta förekommande även utanför Albanien. Vita byxor för högtider - svarta för arbete. Dekorationsbanden visar dock albansk

tillhörighet. Ju flera band, desto förmögnare bärare. Upp till 12 band i bredd förekommer.

Överkast till barnvagg, ylle. Sjkovë, Jugoslavien.

I luften:

Matta, kelim, ylle. Kukës.

Sjätte rummet

Kvinnodräkt från Tiranë i centrala Albanien. Orientaliska drag visar sig bl a i de skira puffbyxorna, som vanligen hålls uppe under "förklädet". Använd som bruddräkt nyttjas byxornas enorma vidd till släp som hålls upp av brudnäbbet.

I tornet:

Skjorta, silverbroderat siden. Krujë.

Skjorta, beige, silverbroderat siden. Gjirokastër.

Förkläde, guldbroderat ylle, Tiranë.

Schal, siden. Elbasan.

Skjorta, bomulle. Korçë.

Schal, siden. Shkodër.

Schal, siden med guldtrådar. Tiranë.

På glas:

Schal, siden. Shkodër.

Schal, siden. Tiranë.

Bricka, silver. Tiranë.

Schal, siden och guldtrådar. Zadrimë, Shkodër.

Provduk, silkesbroderier och silvertråd på bomull. Shkodër.

Provduk, silkesbroderier och silvertråd på bomull. Shkodër.

Sjunde rummet

Över muren:

Schal, siden. Tiranë.

Schal, siden och bomull. Gjirokastër.

Korg, Shkodër.

I monter. Från vänster till höger, uppifrån och ner:

Skärpsänne, silver. Tiranë.

Skärpsänne, silver. Prizren, Jugoslavien.

Skärp, silver. Shkodër.

Skärp, silver. Berat.

Brosch, dubbel, silver. Lezhe.

Bröstsmycke, silver. Shkodër.

Två större ringar, silver. Tiranë.

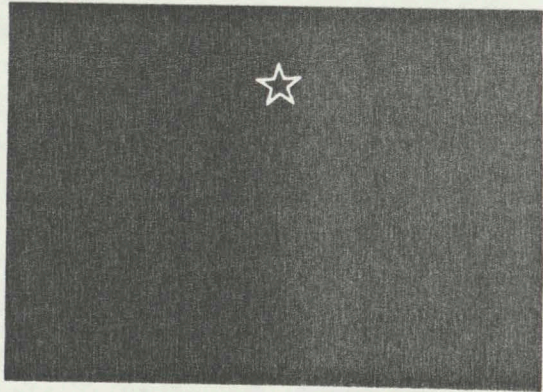
Ring, silver. Lezhë.

Ring, silver med blå "sten". Shkodër.
 Halsband, silver. Bushat, Shkodër.
 Bröstsmycke, silver. Melgush, Zadrimë.
 Behållare för parfymflaska, silver. Tiranë.
 Örhängen, silver. Gurakuq, Librazhd.
 Örhängen, silver. Kallmet, Lezhe.
 Skärpsänne, silver. Tiranë.
 Skrin med lyckosymboler, silver. Prizren, Jugoslavien.
 Väska/portmonnä, silver. Shkodër.
 Spegel, silver. Shkodër.

Bricka, rund, silver. Tiranë.
 Hållare med fat, 6 st, silver. Avsedda för kaffekoppar av
 porslin. Korçë.
 Armband, silver. Tiranë.
 Armband, silver. Tiranë.
 Armband, silver. Tiranë.
 Armband, silver. Shkodër.
 Armband, sammanbundna silverkedjor. Pogradec.
 Skärpsänne, silver. Gjirokastër.
 Skärpsänne, silver. Konispol, Çamëri.
 Skärpsänne, silver. Dardhë, Korçë.
 Bröstsmycke, silver. Mirditë.
 Halsband, silver. Kallmet, Lezhe.
 Halsband, silver. Krujë.
 Örhängen, silver. Vlorë.
 Örhängen, silver. Gjirokastër. (De större.)

1986-11-13

Kersti Wikström

PSR of ALBANIA

"8 Nentori" Publishing House
Tiranë, 1986

